

Uusi perussanakirja ilmestymässä

Suomen kielen perussanakirja. Ensimmäinen osa A–K. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. Toimitus: RISTO HAARALA, päätoimittaja, MARJA LEHTINEN, toimitussihteeri, EIJA-RIITTA GRÖNROS, TARU KOLEHMAINEN, IRMA NISSINEN, SINIKKA KANTOKOSKI, tekstinkäsittelijä. VAPK-kustannus. Helsinki 1990. 646 s.

Viime syksynä saattoi Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen väki kokoontua juhlimaan Suomen kielen perussanakirjan ensimmäisen osan ilmestymistä. Lähes 40 vuotta oli jo kulunut Nykysuomen sanakirjan ensimmäisen nidoksen ja miltei 30 vuotta sen viimeisenkin osan valmistumisesta, joten uutta suomen kielen selittävää sanakirjaa oli ehditty jo kauan odottaa. Kun Nykysuomen sanakirjan aineslähteet suurelta osin juontuvat vielä useampien vuosikymmenien taakse, oli ajantasaisemman leksikon tarve sitäkin suurempi. Kymmenisen vuotta sitten ilmestynyt Uudissanasto 80 tosin helpotti puutetta mutta ei voinut sitä läheskään poistaa.

Uuden selittävän sanakirjan valmistelut alkoivat nekin jo pari vuosikymmentä sitten, jolloin kokeneet leksikografit Arvo Keinonen ja Jouko Vesikansa vielä olivat silloisessa Nykysuomen laitoksessa siirtämässä asiantuntemustaan nuoremmalle polvelle. Vesikansa laati 1971 ensimmäisen suunnitelman perussanakirjan valmistamiseksi; hän työskenteli myös sanakirjan päätoimittajana vuoteen 1984. Aluksi tavoitteena oli Nykysuomen sanakirjan (NS) tuntuvasti supistet-

tu ja ajanmukaistettu tiivistelmä, mutta työn edistyessä kaavailut muuntuivat melkoisesti.

Suomalaisen elämänpiirin ja suomen kielen sanaston nopea kehitys merkitsi sitä, että NS:n karsiminen ja paikkaaminen ei enää riittänyt. Tarvittiin uusiin aineksiin nojaavaa seikkaperäistä kuvausta meidän päivinämme käytettävää yleiskielestä. Tähän tarkoitukseen arvioitiin tarvittavan noin 100 000 hakusanaa ja kolme nidosta, siis noin puolet NS:n volyymista. Käytännössä uuden sanakirjan sisällys jää NS:n sivumäärään ja ladelman vetävyyteen suhteutettuna kuitenkin tuntuvasti suppeammaksi; sitä paitsi eräät uudet esitystekniset ratkaisut johtavat väljempään tilankäyttöön.

Jo ennalta saattoi siis otaksua, että Suomen kielen perussanakirja (PS) olennaisesti poikkeaa NS:sta. Sittenkin tuntuu yllättävältä, miten paljon suomen sanavarat ovat uusiutuneet viime vuosikymmenien mittaan. Uuden leksikon esipuheen mukaan enemmän kuin viidennes hakusanoista ei vielä esiinny NS:ssa. Määrä on jo sinänsä huomattava, ja lisäksi on muistettava, että PS on joutunut vielä tiukemmin karsimaan erityisesti yhdyssanoja. Ilman muuta on selvää, että NS:n hakusanoja on joukoittain jätetty pois vanhentuneina tai vähäkäyttöisinä tai vain siksi, ettei niitä merkitykseltään itsestään selvinä ole pidetty tarpeellisina mainita.

PS:n yleisilme on siis olennaisesti toinen kuin NS:n. Kuitenkin on aihetta todeta, että NS on tarjonnut runsaasti tukea seuraajalleen. Lukemattomissa tapauksissa merkityksenselitykset juontuvat semmoisinaan tai hiukan yksinkertaistettuina NS:aan. Esimerkeistäkin

monet muistuttavat läheisesti NS:ssa mainittuja, joskin on aihetta korostaa sitä, että niille on yleisesti annettu nykyaikaisempi sävy. Myös laajahkojen sanartikkelien jäsentelyssä on ymmärrettävästi pidetty silmällä NS:ssa noudatettua, mutta sitä on onnistuttu väliin tuntuvastikin selkeyttämään epäolennaisia erotteluja ja vanhentuneita käyttötapoja karsimalla.

Esimerkistöä on tietenkin ollut mahdollista ottaa mukaan paljon niukemmin kuin NS:aan – kirjallisuussitaateista on luovuttu miltei kokonaan – mutta silti on saatu sovitetuksi mukaan myös uusia ilmaisutapoja valaisevia näytteitä. Näppärä ratkaisu on ollut se, että annetaan yhdyssanojen muutta mutkitta havainnollistaa perusosansa käyttöä. Esim. *asennus*-sanaa on valaistu esimerkeillä *Koneen a. Tarkastaa sähköä:kset*. Näytteet ilmentävät sanan merkityksen 'asentaminen; sen tulos' molempia puolia. NS:ssa esimerkkejä on runsaammin (*Koneen, lämpöpatterin, johtojen a. Kaapelin a. katuun. Huoleellinen, virheelinen a.*), mutta asentamisen tuloksen merkitystä niihin ei selkeästi sisälly. Sitä ei ole muutenkaan eksplisiittisesti esitetty, sillä NS on kuitannut merkityksenselityksen lakonisella osoituksella, että kyseessä on tekniikan alaan kuuluva teonimi verbistä *asentaa*. Ei ole perustetonta väittää, että PS:n niukka esitys on ilmaisevampi kuin NS:n väljempi artikkeli. Saman tien pantakoon merkille, että PS on jättänyt mainitsematta kaikki NS:n esittämät kuusi *asennus*-alkuista yhdyssanaa (*asennuskustannukset, -liike, -piirustus, -tapa, -tarvikkeet, -työ*). En halua suinkaan väittää, että ne NS:ssa olisivat turhia, mutta PS:ssa ne kieltämättä on itsestään selvinä hyvin voitu sivuuttaa.

Hakusanaston uusiutuminen NS:aan verrattuna on paikoin hätkähdyttävän runsasta. Syynä ovat useimmiten kulttuurin muutokset, jotka ovat luoneet uusia ilmaisutarpeita ja toisaalta sysänneet entistä sanastoa taka-alalle. Mainitsen joitakin havaintoja. Uusia *automaat-*

ti-alkuisia yhdyssanoja ovat *automaattikamera, -kirjoitus, -kytkin, -ohjaus, -ovi, -portti, -sulake* ja *-valotus*. NS:n mainitsemista on jätetty pois *automaattikeskus, -kivääri, -pistooli, -puhelin* ja *-ruokala*, enimmäkseen ilmeisesti selitystä kaipaamattomina; *automaattiruokala* (kuten NS:n tuntema pelkkä *automaatti* ruokalaa tarkoittavana) on taas väistynyt *itsepalveluravintolan* tieltä.

Adjektiivilla *kylmä* alkavia uusia yhdyssanoja on peräti neljättäkymmentä; NS:n mainitsemista on suunnilleen saman verran taas jäänyt sivuun. Tulokkaista kuvastuu erityisesti tekniikan ja elintarvikkeiden käsittelyn kehitys: *kylmähitsata, -ilmapuhallin, -silta, -tekniikka, -työstää; kylmäallas, -ketju, -kuljetus, -laukku, -tiski* jne. Kun NS tyytyi vain sellaisiin teonimiin kuin *kylmäkäsitely, -muokkaus, -niittäus, -valssaus*, kelpuuttaa PS myös vastaavat yhdysverbit *kylmäkäsitellä, -muokata* jne.

Työpaikkasosiaalisia muutoksia ilmentävät havainnollisesti PS:n *henkilöstö*-alkuiset sanat: *henkilöstöanti, -hallinto, -koulutus, -politiikka, -päällikkö, -rahasto, -ravintola, -ruokala*. NS:ssa on vain *henkilöstö*, ei ainoakaan yhdyssanaa.

Urheilukielen muuntumista kuvastaa esim. *kiekko*-sanue. NS:ssa on urheilualan *kiekko*-sanoja vain *kiekkokilpailu, -mies, -rengas, -tulos, kiekonheitto, kiekonheittokilpailu, -rengas, -tyyli, kiekonheittäjä* ja (arkaistinen) *kiekonlyönti*. PS:ssa kertovat jääkiekon suosion kasvusta yhdyssanat *kiekkojoukkue* ja *-kaukalo* sekä johdokset *kiekkoilija* ja *kiekoton*. Kiekonheittoon liittyvistä sanoista ovat uusia *kiekonheittokehä*, joka korvaa termit *kiekkorengas* ja *kiekonheittorengas*, sekä arkinen *kiekkorinki*.

Hirvikannan vankistumisen vaikutus suomalaisen elämänmenoon näkyy selkeästi *hirvi*-alkuisista yhdyssanoista, joita PS:aan on kelpuutettu 19 (NS:aan vain 10). Uutuuksia ovat *hirviaita, -jahti, -kivääri, -kolari, -kärpänen, -lupa, -paisti, -passi, -peili, -porukka, -vaara, -vahinko* ja *-vahinkovakuutus*. Sekä hirvenmetsästyksen merkityksen kasvu että hirvien

Kirjallisuutta

aiheuttamat liikenteen vaarat ovat sanoista nähtävissä.

Kansainvälisempiä muutoksia heijastaa mm. se, että siinä, missä NS selviytyy sanoilla *homoseksuaalinen* (-seksuaalisuus), *-seksualismi* ja *-seksualisti*, PS esittää näiden ohella sanat *homo*, *homofiili* (ynnä sen johdokset) ja *homopari* sekä täydennykseksi vielä *hetero*-sanastoa. Kuvaavaa niin ikään on, että hädelmöitymisen välttämiseen liittyviä *ehkäisy*-alkuisia sanoja NS:ssä on vain kaksi (*ehkäisykeino* ja *-väline*) mutta PS:ssä kymmenen ja lisäksi johdos *ehkäisin*. Asenteiden muutosta osoittaa, miten *aistillinen*-sanaa on käsitelty. NS:n mukaan sana merkitsi usein 'irstas, rietas, himokas, hekumallinen, siveetön, säädytön'. Tällaisia vastineita PS ei esitä lainkaan. Vastaavasta ominaisuudenimestä NS:ssä on esimerkki »Karkea aistillisuus», PS:ssä »Tervettä aistillisuutta».

Reippaasti ovat puolestaan vähentyneet körttiläisyyteen yhdistyvät ilmaukset. *Körtti*-alkuinen sanasto käsittää NS:ssä 20 hakusanaa, jotka vievät 37 riviä. PS:ssä on vain hakusanat *körttiläinen*, *körttiläisyys* ja *körttipuku*, joihin kuuluu viisi riviä. Vielä jyrkempi ero on *herännäis*-alkuisten yhdyssanojen määrissä: NS:ssä on 27, PS:ssä kaksi tapaus. Maallistuminen paistaa mahdollisimman selvästi.

Huumeiden käytön lisääntymistä ilmentää jo PS:ssä mainittujen *huume*-sanojen määrä. Niitä on näet kolmetoista, mikä on paljon, kun vertaa NS:aan. Se tuntee vain sanat *huumausaine* ja *-tila*. — Myös jäätelönsyönnin yleistymisen ja monipuolistuminen näkyy PS:sta. Uusia *jäätelö*-alkuisia sanoja on koko liuta: *jäätelökakku*, *-kioski*, *-koju*, *-leivos*, *-sooda*, *-torttu*, *-tuutti*, *-tötterö*. Termistön täsmentymistä osoittaa, että NS:n synonyymeina esittämät *jäätelöpuikko* ja *-tikku* on PS:ssä eriytetty: jälkimmäinen tarkoittaa todellakin pelkkää tikkua.

Huumeet ja jäätelöt ovat tyypillisiä kaupunkielämän ilmiöitä. Suomalaisen yhteiskunnan kaupungistuminen kuvas-

tuu PS:sta tietysti lukemattomista muistakin kuin näihin käsitteisiin liittyvistä yhteyksistä. Erityisesti kiinnittää huomiota helsinkiläisen puhekielen ja slangin runsas osuus. Tässä suhteessa hakusanojen ja esimerkkien valintaa voi arvostelakin. Kun kyseessä on perussanakirja, ovatko silloin paikallaan sanat, joiden käyttö rajoittuu miltei vain holtittomaan katukieleen? Ainakaan Keski-Suomesta katsoen eivät sellaiset sanat kuin *blandis*, *bänet*, *bänks*, *deeku*, *dödö*, *dösä*, *hiffata*, *haitek(ki)*, *itsari*, *järkky*, *kaatokänni*, *kakuru* sekä lukuisat muut tuntemattomat tai alatyylisiksi tunnettavat ilmaukset kuulu kieleemme perussanastoon.

NS on moisien ilmausten suhteen selvästi pidättyvämpi. Se on suoriutunut esim. ikivanhasta mutta rahvaanomaiseksi sävyttyneestä *kusi*-sanueesta kahdella hakusanalla ja neljällä rivillä. PS esittää ryhmään kuuluvia sanoja peräti 15 ja uhraa niille 30 riviä. Hollituvat ovat hävinneet, mutta renkipoikien kielen katoamisesta ei tarvitse olla huolissaan!

Jos urbaanin arkisanaston osuus on NS:aan verrattuna paisunut, niin toisaalta maalaissävyisen deskriptiivisanaston määrä on olennaisesti supistunut. Esim. NS:n *hää*-sekvenssillä alkavista verbeistä PS on jättänyt mainitsematta sanat *hääliä*, *häälyä*, *häälyillä*, *häälytellä*, *häälyttää*, *häälähtää*, *häälätä*, *häämötellä*, *hääriskellä* ja *häätyä*. Epäilemättä noilla verbeillä ei nykykielessä paljon virkaa olekaan. Sääli kuitenkin, että NS:n laajasti esittelemä *häätyä* on häätynyt PS:sta tykkäänään.

Yleensä PS näyttää huolellisesti ottaneen mukaan nykysuomen keskeiset sanavarat. Vakavia puutteita ei ole silmäni osunut. Seuraavat sanat olisivat mielestäni kuitenkin ansainneet päästä sanakirjaan: *aspiraatio*, *homenokka* (on tosin NS:ssä vasta täydennyksissä, mutta vanhasta metsosta puhuttaessa ilmaus on hyvin tavallinen), *hukka* (kymmenientuhansien ajokoirametsästäjien jokapäiväisenä terminä), *kierä* merkityksessä 'lumeton' (itäsuomalaisessa kielen-

käytössä yleinen). Ehkäpä myös *jaloviina* ja *koskenkorva* puolustaisivat paikkaansa siinä missä esim. *calvados* ja *chartreuse*.

Eräs sanastonlohko näyttää saaneen erityisen armon toimittajien silmissä, nimittäin ruokasanasto. Niin erikoista eksoottista hedelmää tai outoa itusalaatin versoa on vaikea keksiä, ettei PS sitä käyttäjilleen tarjoilisi. Tekee mieli epäillä, ovatko mm. sanat *acajoupähkinä* (= *cashewpähkinä*), *adsukipapu*, *agar* ~ *agar-agar*, *aioli*, *avorioriisi*, *baba* ja *fejjoa* tarpeellisia. Osuutensa lienee toimituksen naisvaltaisuudella, josta selittynee myös mm. ihonhoitosanaston täytelyys (NS:ssa on vain *ihonhoito*).

Kenties toimituksen koostumuksella on ollut vaikutusta siihenkin, miten reippaasti sukupuolen ilmaisevia *-tarjohdoksia* on karsittu. Esim. *hierojatar*, *ihailijatar*, *kirjailijatar* ja *keittäjätär* puuttuvat ja *hoitajatar* on leimattu vanhentuneeksi, mikä varmaan on perusteltavissa. Mielestäni kuitenkin sellaiset maannimiin pohjautuvat melko yleiset muodosteet kuin *espanjatar* ja *japanitar* olisivat voineet päästä mukaan. Soisinpä, että seuraavasta osasta löytyisivät esim. *norjatar* ja *ranskatar*; *pariisitar* ja *roomatarkaan* eivät olisi pahitteeksi.

Johdoksista puheen ollen sopii panna merkille se nykyaikainen tiivistyminen, joka ilmenee erinäisten tekijännimien käsittelyssä. NS:ssa esitelmänpitäjää tarkoittaa vain johdos *esitelmöitsijä*, PS:n päähakusanaksi on valittu *esitelmöijä* (joka käytännössä yhä lienee harvinaisempi). Pitempiä johdoksia ei PS:ssa mainita edes rinnakkaisasuina mm. tapauksissa *havainnoija*, *hutiloija*, *keikaroija*, *kopioija*. Eräissä ilmauksissa vanha tyyppi kuitenkin on säilynyt: *hulinoitsija*, *kapakoitsija*, *kronikoitsija*; *huomioitsija* (~ *huomioija*), *kapinoitsija* (~ *kapinoija*). Kestää ilmeisesti vielä aikansa, ennen kuin vanhentuneeseen verbityyppiin (*ahkeroita*: *ahkeroitsen*) perustuvat pitemmät tekijännimet yleisesti väistyvät käytännöstä, vaikka PS selvästi tukee lyhyempää tyyppiä.

Uusia tuulia PS yleensäkin seurailee,

niin kuin tietysti asiaan kuuluu. Esim. Urho Kekkosen siivittämä *jämäkkä*, jota NS ja Uudissanasto 80 eivät tunne, on saanut vankan sijan. Paitsi hakusanoja *jämäkkä*, *jämäkästi* ja *jämäkkyys* on mainittu myös verbijohdos *jämäköityä*. Joissakin yksityiskohdissa kriittinen lukija kuitenkin tulee kysyneeksi, kannattiko uusi sana tai käyttötapa sisällyttää sanakirjaan. Ovatko esim. *cheerleader* ja *happy hour* suomen kieleen vakiintuneita ilmauksia? Pitääkö *babysitter*, *dilemma*, *fast food* ja *joint venture* ottaa mukaan, ellei nimenomaan haluta kiinnittää huomiota niiden kotoisempiin vastineisiin? Tarvitaanko sitaattilainan *croissant* lisäksi vielä »suomalaistettu» *kroissantti*, vaikka tuotteella on kelpo nimi *voisarvi*? Onko aihetta hyväksyä adjektiivin *aggressiivinen* englantilaismallinen käyttö myönteisessä merkityksessä 'määrätietoinen, tehokas' («aggressiivinen markkinointi, hoito»)? Omasta puolestani kallistuisin vastaamaan kieltävästi.

Oudolta tuntuu, että sanaa *klassikko* selitettäessä mainitaan ensimmäisenä (englannista juontuva) nuori merkitys 'klassiseksi vakiintunut (taide)teos', esim. »Rio Bravo, lännenelokuvien klassikko». Asiallisempaa olisi ollut aloittaa tutummasta merkityksestä 'klassinen kirjailija, taiteilija, tutkija tms.'

Sanojen merkitykset on PS:ssa yleensä selitetty nasevasti. Eniten on ehkä sanansijaa sikäli, että selittävinä synonyymeina on mainittu kovin arkisiakin ilmauksia. Väliin sellaiset on tosin pantu lainausmerkkeihin, mutta väliin ei ole mitään varauksia. Niinpä harvinaisen *eriö* on selitetty: käymälä, vessa (mm. Itkosen Kielioppaassa esitettyä merkitystä 'kabinetti' ei ole mainittu). Verbillä *kääntää* (4) on lueteltu useita alatyylisiä 'varastamista' merkitseviä vastineita. Sanan *jengi* yhteydessä mainitaan *remmi* ja *lössi*, joiden tyyliarvo on selvästi matlampi. *Krapulan* selittämiseksi »kankunen» on tuskin tarpeen.

Joihinkin selityksiin on pujahtanut ilmauksia, joita kielenhuolto on vieronnut. Niinpä *fundamentalismi* »korostaa

Kirjallisuutta

Raamatun *sanatarkkaa* erehtymättömyyttä» ja ilmaus *pitää jalat maassa* (s.v. *jalka* 2) merkitsee 'olla haihattelematta, *pitäytyä* tosiasioihin'. PS:n itsensä omaksuman kannan vastaisesti *kiitämätön* on selitetty (kuten NS:ssa) 'kiitosta suomaton, epäkiitollinen'. Sana *epäkiitollinen* merkitsee PS:n mukaan kuitenkin enää vain 'hankaluuksia, vaikeuksia aiheuttava; jhk huonosti sopiva', mikä varmaan vastaakin nykykäytäntöä.

Selvästi virheellinen on *aisata*-verbin määritelmä: kuoria pitkittäisviilloin tukki tms. pyöreä puutavara. Ensinnäkin aisaaminen on vain osittaista kuorimisista, ja toiseksi yhtä tukkia ei sanota puutavaraksi. Sitä paitsi aisaamalla käsitellään tietääkseni ohuempia puita kuin tukkeja. Monikollinen *bokserit* on selitetty ylimalkaisesti: miesten lyhytlahkeelliset (!) alushousut. Lyhytlahkeisia alushousuja olen kesäisin käyttänyt, mutta »boksereita» en kaipaa! — Arveluttavaan kansanetymologiaan on langettu, kun *aivoitus* on opotettu kappaleeseen, joka sisältää substantiivilla *aivo* alkavia yhdyssanoja.

Useissa tapauksissa PS on katsonut sanan tyyliarvon kohonneen NS:n päivistä. Niinpä *dekkari*, *flunssa*, *haitari*, *hanuri*, *hanuristi* ja *kolari* (useissa yhteyksissä) saavat kunnian esiintyä ilman varauksia; NS:ssa kaikki on merkitty arkityylisiksi. Ilmeisesti nuori polvi ja moni vanhempikin on jo tottunut mm. noihin sanoihin siinä määrin, että tuntee ne normaaleiksi yleiskielen ilmauksiksi. Toisaalta esim. Itkosen Kieliopas on katsonut useimmat mainituista sanoista arkisiksi.

Eräissä tapauksissa PS on puolestaan lyönyt sanoihin omia leimojaan, joita en aina ymmärrä. Arkisia ovat PS:n mukaan esim. *jahka*, *järkiään* ja *kaaripyssy*, joita NS ei ole varustanut tyylimerkinnöin. Jostakin syystä *kelsiturkki* on mukana paremmin *mokkaturkki*. *Jalkavaimo* on ilmoitettu halventavaksi; mielestäni sana kuitenkin on useimmissa yhteyksissä mahdollisimman neutraali. Omalatauisin lisämerkintä liittyy leikilliseen sa-

naan *hellapoliisi*, jonka perässä on lyhenne *sov.sik*. Tämä sanakirjan lyhenneluettelolle tuntematon ilmaus viittaa varmaankin »sovinistisikojen» kielenkäyttöön, mutta käsittämätöntä on, miten se on läpäissyt moninkertaisen tarkistusluvun.

Oikeakielisyysuosituksissaan PS yleensä on jonkin verran vapaamielisempi kuin NS, mutta ei suinkaan kelpuuta mitä tahansa. PS hyväksyy mm. sekä asut *karikatyyri* ja *karikoida* että asut *karrikatyyri* ja *karrikoida* (NS vain edelliset), ja sen mukaan *asemasta* kelpaa *asemesta*-postposition rinnalle. Substantiivina käytetty *katolinen* on vain »tavallisemmin» (NS:n mukaan »par.») = *katolilainen*. *Journalismi* oli ennen tapana ääntää »šurnalismiksi», mutta PS on liberaali: ääntyy *jour-*, *šur-* tai *sur-*. Olkoon menneeksi. Sitä en ole kuitenkaan valmis nielemään, että »judata» on ylennetty kielivirheestä *jutaa*-verbin rinnakkaisasuksi ja että »kalkkeutua» on tasaveroisesti = *kalkkiutua*.

Harvoissa yhteyksissä PS pyrkii ohjaamaan kielenkäyttöä tiukemmin kuin NS. Mainittakoon tällaisesta esimerkkinä, että NS:n vielä säyseästi hyväksymät *epäoikeutettu* ja *itse-oikeutettu* on nyt varustettu »paremmin»-alkuisilla selityksillä. Sitkeä kamppailu passiivin 2. partiisiipin muotojen väärinkäyttöä vastaan on johtamassa lopulliseen voittoon.

PS:n esittely on pakostakin ollut paljon vertailua NS:aan. Jatkan vielä hiukan taivutustyyppistöjä koskevilla huomioilla. On tietysti selvää, että PS:n esittämät taivutustyyppit pohjautuvat NS:aa varten laadittuihin luetteloihin. Mallisanaatkin ovat monesti samoja, mutta myös eräitä vaihtoja tavallisempiin sanoihin voi havaita, esim. *autio* → *valtio*, *kamee* → *filee*, *bébé* → *rosé* (NS:lle vieras sana), *punoa* → *sanoa*, *haravoida* → *tupakoida*. Sivuuttamalla erinäisiä lähinnä rinnakkaismuotoihin liittyviä vanhentuneisuuksia ja epäolennaisia eroja on taivutustyyppien määrää onnistuttu tuntuvasti vähentämään. NS:ssa on 85 nomini- ja 45 verbityyppiä eli yhteensä 130 tyyppiä,

mutta PS selviytyy 51:llä nomini- ja 27 verbityypillä, jotka on numeroitu 1:stä 78:aan. Järjestelmä on olennaisesti kevyempi ja yksinkertaisempi kuin NS:n esittämä eikä ilmeisestikään vääristä nykyisen kielenkäytön todellisuutta.

Kaiken kaikkiaan PS tekee luotettavan vaikutuksen. Se on typografisesti huoliteltu ja selkeä, sikäli jopa liioitellun selkeä, että yhdyssanat on hakusanoina kirjoitettu aina täydellisesti. Oman käsitykseni mukaan hakusanojen merkitseminen tyyliin *ennakko/aavistus*, *-arvelu*, *-arvio*, *-asenne* jne. ei johda epäselvyyteen. Sitä vastoin lihavoitujen pitkien yhdyssanojen kokonaan kirjoittaminen näyttää usein kovin raskaalta ja vie paljon tilaa, mikä vielä korostuu leksikossa, jossa esimerkkejä on niukasti ja merkityksenselityksetkin monesti puuttuvat. Ehkä valittu menettelytapa on kuitenkin tottumattoman lukijan kannalta havainnollisempi kuin sanakirjoissa yleisesti noudatettu säästeliäämpi esitystapa.

Perussanakirjan toimitus on tehnyt kiitoksenarvoista työtä, jonka se toivotavasti saa päätökseen ennakkotietojen mukaisesti vuonna 1993. Tuolloin pitäisi siis koko aakkoston pituudelta olla käytettävissä ajanmukainen sanakirja, josta sopii etsiä neuvoa kielenkäyttäjän pulmiin. Teos tulee epäilemättä laajalti korvaamaan Nykysuomen sanakirjan, joskaan virattomaksi tämä ei suinkaan jää. Valitettavaa on, että suomen kielen viljelyn kannalta tärkeän teoksen leviämistä laajoihin käyttäjäpiireihin on pahasti rajoitettu kiskurihinnalla. 1 650 markkaa kolmiosaisesta sanakirjasta on roimasti liikaa, kun kustantaja on tietävästi saanut edullisesti painoalumiin tekstimateriaalin. Huokeampi hinta olisi luullakseni merkinnyt tuntuvasti suurempaa myyntiä, niin ettei taloudellinen tuloskaan olisi pahasti kärsinyt kohtuullisemmasta hinnoittelusta.

PAAVO PULKKINEN

Nykysuomen perussanat, perussuomen nykysanat

Vuonna 1951 Suomessa oli 4 076 624 asukasta, joista asui maaseudulla 74 % ja kaupungeissa 26 %. Väestöstä työskenteli maa- ja metsätaloudessa 46 %, teollisuudessa 27 %, palveluelinkeinoissa 26 % ja tuntemattomilla aloilla 1 %. Maassa oli lehmiä 1,1 miljoonaa ja hevosia 350 000. Henkilöautoja oli 38 000, radiolupia 720 000. Tällaiseen maahan ja yhteiskuntaan ilmestyi vuonna 1951 Nykysuomen sanakirjan (NS) ensimmäinen osa.

Vuonna 1990 Suomessa oli lähes 5 miljoonaa asukasta, joista asui maaseudulla 38 % ja kaupungeissa 62 %. Väestöstä työskenteli maa- ja metsätaloudessa 9 %, teollisuudessa 30 %, palveluelinkeinoissa 58 % ja tuntemattomilla aloilla 3 %. Maassa oli lehmiä lähes 500 000 ja hevosia 44 000. Henkilöautoja oli 1,9 miljoonaa, televisiolupia saman verran. Tällaiseen maahan ja yhteiskuntaan ilmestyi vuonna 1990 Suomen kielen perussanakirjan ensimmäinen osa, siis lähes 40 vuotta NS:n jälkeen. Sanakirjojen ensimmäisten osien ilmestymisen väliä on toista sukupolvea. Maa on muuttunut ja maailma mullistunut. NS tuli vakaaseen, juurevaan ja hitaasti muuttuvaan maatalousyhteiskuntaan, joka jo oli alkanut teollistua. PS tulee lähes jälkiteolliseen, tietokoneistuneeseen »palveluyhteiskuntaan», johon on lyönyt leimansa monitahoinen muuttoliike ja kansainvälinen viestintä, ehkä juurettomuuskin.

NS:n kuudessa (myöhemmin kolmessa) osassa on yli 200 000 hakusanaa, PS:n kolmeen osaan tulee 100 000 hakusanaa. Kysymyksessä on siis kaksi eri sanakirjaa, joiden yhteydet ja yhtymäkohdat ovat niin läheiset, että niitä on syytä osittain vertailla keskenään. Kiinnitän huomiota moniin vähäisiltä tuntuviin yksityiskohtiin; pyrin kuitenkin esimerkkien avulla avarampaan pohdintaan. Sanakirjan tekijätkin voivat ilostua